

Іван Головатюк
аспірант, Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ЗАРУБІЖНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ОСВІТІ

Автор піднімає питання щодо застосування арт-терапії у спеціальній освіті. Зазначає специфіку використання арт-терапії в роботі зі студентами з особливими освітніми потребами. Аналізує найпопулярніші підходи до використання арт-терапії, що нині сформувались у західній науці. Визначає особливості кожного підходу, його цілі, завдання, властиві форми роботи.

Ключові слова: арт-терапія, арт-терапевтичний підхід, зарубіжні підходи, спеціальна освіта, особливі освітні потреби.

Сучасне мінливе й динамічне суспільство зосереджене на розвитку в усіх галузях соціальних відносин, зокрема й освіти. Однією з найбільш активно обговорюваних і досліджених тенденцій останніх років є пристосування освіти й освітнього середовища до потреб усіх людей (учнів, студентів), які мають почуватися в ньому максимально комфортно і реалізовувати своє право на освіту продуктивно. Робота з включення усіх без винятку учнів і студентів у навчальний процес спрямована зокрема й на тих учнів і студентів, які мають особливі освітні потреби. Українська освіта традиційно запозичує провідні ідеї і тенденції в західних колег. Не винятком є і арт-терапія та особливості її застосування в спеціальній освіті.

Британський арт-терапевт Д. Едвардс визначає арт-терапію як спеціальну дисципліну, яка включає творчі методи інтерпретації засобами візуального мистецтва [4]. Арт-терапія як інструмент роботи з особистістю може використовуватись в кілька різних способів. Так, перший з них – аналітична арт-терапія, що походить з теорій, розроблених аналітичною психологією і, здебільшого, психоаналізом. В центрі уваги аналітичної арт-терапії особа (учень, студент), ідея, терапевт і мистецтво як засіб спілкування між ними. Інший спосіб застосування арт-терапії – арт-психотерапія, що зосереджується на терапевтові і його словесному аналізі творчості особи. Нарешті, арт-терапія розглядається крізь призму мистецтва як терапії. Деякі арт-терапевти переконані, що словесний аналіз твору не є суттєвим, натомість підкреслюють важливість самого процесу створення мистецтва. Незалежно від способу, в який використовується арт-терапія, студент заглиблюється у власні внутрішні думки й почуття за допомогою мистецьких засобів (олівців, фарб, глини тощо) [5].

Застосування арт-терапії в умовах інклюзивної і спеціальної освіти зумовлене, передусім, її здатністю вирішувати емоційні конфлікти, знижувати рівень тривожності, розвивати самоусвідомлення, підвищувати

рівень впевненості в собі, покращувати соціальні навички, здатність орієнтуватись у реальності і контролювати власну поведінку [1]. Враховуючи, що арт-терапія є потужним інструментом у роботі зі студентами з труднощами в навчанні, поведінковими та емоційними розладами, у світовій науці виокремилось кілька основних підходів до використання арт-терапії.

Психодинамічний підхід концентрується на цілісному сприйнятті особистості, а не на окремих симптомах, які в неї виявляються. Сеанси арт-терапії в межах психодинамічного підходу, як правило, досить вільні за формою і не структуровані, таким чином сам студент може керувати процесом. Учасники цих сеансів обговорюють власні твори, емоції, які вони в них викликали, пов'язують їх з подіями з минулого, дитинства тощо. Цей підхід зарекомендував себе як найбільш ефективний у роботі з нерозвиненими навичками комунікації, боротьбі зі страхами, тривожністю, депресією [3;6].

Гуманістичний підхід, на протигагу поведінковому і психоаналітичному фокусується не на минулому, а на особистості в цей конкретний момент часу. Людино центрична модель в гуманістичному підході в основі має безумовну позитивну підтримку особистості терапевтом і має на меті допомогти особистості стати більш автономною, впевненою і здатною до імпровізації [8].

Когнітивно-поведінковий підхід базується на формуванні міцної співпраці терапевта і особистості студента. Цей підхід є директивним і чітко структурованим, терапевт тут відіграє провідну роль і спрямовує процес арт-терапії. Окрім того, він орієнтований на дію, тобто студент повинен бути готовий вкладати власні сили, енергію і час як у процесі власне арт-терапевтичних занять, так і поза їх межами [2; 7].

Мистецтво здатне допомогти у висловленні широкого спектру емоцій і думок, що стає особливо цінним коли особистість не здатна висловити їх вербально або відчуває труднощі у вербальному спілкуванні, що притаманне студентам з особливими освітніми потребами. Арт-терапія, використовуючи мистецтво як інструмент, активно застосовується в галузі спеціальної освіти, зокрема в роботі зі студентами, які відчувають труднощі в навчанні мають особливі освітні проблеми. Нині в західній науці розвиваються різноманітні підходи до використання арт-терапії у спеціальній освіті. Ці підходи відрізняються як формою організації арт-терапевтичних занять, так і роллю терапевта/ студента на них і тими особистісними й емоційними проблемами, які здатна вирішити арт-терапія.

Список використаних джерел

1. American Art Therapy Association. About art therapy. URL: <https://arttherapy.org/about-art-therapy/>
2. Canevska O.R., Akgun N.R. Art Therapy Approaches for Children with Special Educational Needs. *Education and Science 2022-II*. Efe Academy Publishing. pp.7-2.
3. Case C., Dalley T. The handbook of art therapy. Routledge. 2014.

4. Edwards D. Art therapy. Sage. 2014
5. Hacmun I., Regev D., Salomon R. Artistic creation in virtual reality for art therapy: A qualitative study with expert art therapists. *The Arts in Psychotherapy*. 2021. Iss. 72.
6. Keulen-de Vos M., de Vogel V. Do Changes in Emotional States Predict Therapy Alliance in Dutch Male Offenders in Mandated Clinical Care?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*. 2022. Iss. 66(5). pp. 625-644.
7. Kottman T., Meany-Walen K. K. Doing play therapy: From building the relationship to facilitating change. Guilford Publications. 2018.
8. Malchiodi C. A. Humanistic approaches. *Handbook of art therapy*. 2003. Pp. 58-71.

Людмила Завацька

кандидат педагогічних наук, професор
директорка ННІ психології та соціальної роботи
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті пропонуються результати дослідження готовності педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища. Здійснений аналіз: усвідомлення і розуміння вчителями основних принципів і завдань інклюзивної освіти; ставлення респондентів до забезпечення запровадження інклюзивної освіти наявною нормативно-правовою базою; готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища та здатності долання бар'єрів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище, діти з особливими освітніми потребами, педагоги, фахова діяльність в інклюзивному освітньому середовищі.*

Необхідність звернення до проблеми готовності педагогічної спільноти до створення інклюзивного освітнього середовища обумовлена тим, що, незважаючи на активний розвиток інклюзії в Україні, наукове обґрунтування її можливостей, функціонування та розширення ідеї інклюзивної освіти, появи інклюзивних закладів освіти, освітяни не зможуть розв'язати її самостійно без формування інклюзивної культури освітніх установ та подолання застарілих стереотипів організації освітнього процесу без «особливих» учнів.

Сучасні дослідники притримуються думки, що «середовище» з точки зору освіти набуває ознак «освітнього середовища» завдяки різноплановим соціальним контактам, удосконаленню комунікативних навичок, конструктивній співпраці учасників освітнього процесу з урахуванням